

บทเรียนการจัดการเรียนรู้
ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

โรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม

บทเรียนการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

โรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม

ตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สกลนคร เขต ๑

สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

มูลนิธิเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย

พ.ศ. ๒๕๕๘

๓๗๑.๓๙

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ส ๖๙๑ บ

บทเรียนการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม, กรุงเทพฯ : ๒๕๕๘
๒๙ หน้า

๑. การเรียนรู้ ๒. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการเรียนรู้
๓. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ๔. ชื่อเรื่อง

บทเรียนการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในโครงการตาม
พระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม

สิ่งพิมพ์ สกศ.

อันดับที่ ๔/๒๕๕๙

พิมพ์ครั้งที่ ๑

ตุลาคม ๒๕๕๘

จำนวน

๑,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์และเผยแพร่

สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

ถนนสุขุขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๖๖๘-๗๑๒๓ ต่อ ๒๔๔๒

โทรสาร ๐-๒๒๔๓-๑๑๒๙

Website: <http://www.onec.go.th>

พิมพ์ที่

บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด

เลขที่ ๙๐/๖ ซอยเจริญสุขนิทวงศ์ ๓๔/๑ แขวงอรุณอมรินทร์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๔๒๔-๓๒๔๙, ๐-๒๔๒๔-๓๒๕๒

โทรสาร ๐-๒๔๒๔-๓๒๔๙, ๐-๒๔๒๔-๓๒๕๒

คำนำ

เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๕ รอบ ในวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘ สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงสนับสนุนให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา และมูลนิธิเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย ดำเนินการ ถอดบทเรียนการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในโครงการ ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ แด่พระองค์ท่าน ซึ่งโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำรินี้ ได้นำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปสู่การปฏิบัติมาเป็นเวลานานกว่า ๓๐ ปีแล้ว โดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรม ในโครงการตามพระราชดำริฯ ส่งผลให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ ความขยัน อดทน อดออม ซื่อสัตย์ มีจิตใจเอื้อเฟื้อ มีทักษะในการทำงาน การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง

เอกสารฉบับนี้เป็นผลของการถอดบทเรียนจากการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต ๑ เป็น ๑ ใน ๘ ของโรงเรียนเป้าหมาย สาระจากการถอดบทเรียนการจัดการเรียนรู้ สะท้อนให้เห็นกระบวนการดำเนินงาน การมีส่วนร่วม ระหว่างโรงเรียน ชุมชน ภาศิเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน จนประสบความสำเร็จในการปลูกฝัง คุณลักษณะของผู้เรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ขอขอบคุณ ดร.สุวัฒน์ เงินฉ่ำ และคณะผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้ร่วมถอดบทเรียนและสังเคราะห์ผลจากการถอดบทเรียนการจัดการเรียนรู้ฯ ในครั้งนี้ ขอขอบคุณ ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู นักเรียน ชุมชน และภาศิเครือข่ายที่ให้ข้อมูลจากพื้นที่ทั้ง ๘ โรงเรียน สำนักงานฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารชุดนี้จะเป็นประโยชน์ในการค้นคว้า อ้างอิง ขยายแนวคิด และต่อยอดการดำเนินงานให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ชุมชน สังคมในวงกว้างต่อไป

(นายกมล รอดคล้าย)

เลขาธิการสภาการศึกษา

สารบัญ

หน้า

คำนำ

ความเป็นมาและลักษณะเด่นของโรงเรียน

๑

การดำเนินงานของโรงเรียน

๒

๑. ก่อนมีโครงการตามพระราชดำริฯ

๒

๒. การดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริฯ

๒

๓. การขยายสู่ชุมชน

๔

ผลลัพธ์การดำเนินงานของโรงเรียน

๕

๑. ผลที่เกิดกับนักเรียน

๖

๒. ผลที่เกิดกับครูและโรงเรียน

๘

๓. ผลที่เกิดกับชุมชน

๑๒

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

๑๓

๑. ปัจจัยภายใน

๑๔

๒. ปัจจัยภายนอก

๑๖

ความยั่งยืนของโครงการ

๑๘

แนวคิดเรื่องศูนย์การเรียนรู้

๑๙

เรื่องเล่าความสำเร็จ

๒๐

ภาคผนวก

๒๔

บทเรียนการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

โรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม

ตำบลโพธิไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สกลนคร เขต ๑

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระมิ่งขวัญการศึกษาไทย
เสด็จโรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม อ.กุสุมาลย์ สพท. สน.เขต ๑
๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

ความเป็นมาและลักษณะเด่นของโรงเรียน

โรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม ตั้งอยู่ในเขตตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ ซึ่งมีระยะทางห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๕๐ กิโลเมตร ตำบลนี้มีประชากร ๖,๖๒๙ คน แบ่งออกเป็น ๑๖ หมู่บ้าน โรงเรียนให้บริการ ๒ หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านห้วยกอกและหมู่บ้านหนองเค็ม การเดินทางจากตัวจังหวัดค่อนข้างสะดวก ใช้เวลาประมาณหนึ่งชั่วโมง ลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นที่ราบและมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์สามารถเพาะปลูกได้ตลอดปี คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเผ่าไทโส้ ที่มีรายได้เฉลี่ยปีละ ๒๔,๐๐๐ บาท

โรงเรียนได้รับการจัดตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ โดยแยกมาจากโรงเรียนบ้านกุดชู ในอีกหมู่บ้านหนึ่งซึ่งอยู่ค่อนข้างไกล การเดินทางของนักเรียนลำบากโดยเฉพาะในฤดูฝน ในช่วงแรกอาศัยศาลาการเปรียญวัดบ้านห้วยกอกเป็นอาคารเรียนชั่วคราว โดยเปิดสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๔ มีนักเรียนในปีการศึกษาแรก ๗๑ คน

โรงเรียนได้เข้าร่วมโครงการพระราชดำริน ใน พ.ศ. ๒๕๓๓ จากคำบอกเล่าของผู้อำนวยการ โรงเรียนนี้มีความผูกพันกับโครงการมากเนื่องจากเป็นโรงเรียนที่สมเด็จพระเทพฯ ได้ตรัสถึงว่าเป็นที่มาของความคิดเรื่องการจัดหาอาหารกลางวันให้แก่ นักเรียน โดยมีเรื่องเล่าสืบเนื่องกันมาว่าสมเด็จพระเทพฯ เสด็จไปประเทศจีนและได้รับหมูเหมยซานมาทดลองเลี้ยง กรมปศุสัตว์ได้รับพระราชทานหมูมาเพื่อแจกจ่ายให้กับโรงเรียน วันหนึ่งทางโรงเรียนจัดทำก๋วยเตี๋ยวเป็นอาหารกลางวัน เมื่อนักเรียนกินเสร็จแล้ว มีของเหลือครูจึงมอบหมายให้นักเรียนกลุ่มหนึ่งนำไปเลี้ยงหมูเหมยซาน แต่ปรากฏว่าระหว่างจะเดินไปคอกหมู นักเรียนชวนกันตั้งวงกินกันอีกรอบหนึ่ง มีผู้ถ่ายรูปและนำไปเผยแพร่ ทำให้เกิดความรู้สึกว่าเด็กมีอาหารกินไม่เพียงพอ จนกระทั่งต้องแย่งอาหารจากหมู แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าเรื่องนี้

จะเป็นจริงหรือไม่ สถิติแสดงได้ชัดเจนว่านักเรียนในอำเภอกุสุมาลย์มีปัญหา เพราะมากกว่าร้อยละ ๙๐ ของนักเรียนในอำเภอนี้มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงรับทราบปัญหานี้จากการติดตามงานเรื่องหมูตั้งแต่แรกเข้าร่วมโครงการแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จมาเยี่ยมที่โรงเรียน ๒ ครั้ง คือ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๙ และครั้งที่สองเมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๑

ปัจจุบันโรงเรียนมีนักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ ๑ ถึงประถมปีที่ ๖ จำนวน ๑๒๙ คน มีบุคลากร ๑๑ คน บริเวณโรงเรียนมีเนื้อที่ ๑๘ ไร่ ๒ งาน ๗๐ ตารางวา ผู้อำนวยการปัจจุบัน คือ นายวิทยา กิตติวีรพันธุ์ ซึ่งย้ายมารับตำแหน่งผู้บริหารที่โรงเรียนนี้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๓

การดำเนินงานของโรงเรียน

การดำเนินงานของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับโครงการตามพระราชดำริฯ และการนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาปฏิบัติมีดังนี้

๑. ก่อนมีโครงการตามพระราชดำริฯ

จากคำบอกเล่าของผู้นำชุมชนและผู้อาวุโสที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาเป็นเวลานานเห็นว่าก่อนที่จะมีโครงการตามพระราชดำริฯ โรงเรียนให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ ดังจะเห็นได้ว่าในอดีตโรงเรียนต้องจัดสอนวิชาเกษตร ซึ่งต่อมามีการเปลี่ยนแปลงตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ โรงเรียนจึงได้จัดวิชาเกษตรให้อยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี มีการเรียนเกษตรภาคทฤษฎีในห้องเรียนและมีภาคปฏิบัติที่ขึ้นอยู่กับความพร้อมของบุคลากร ส่วนใหญ่เป็นการปลูกพืชสวนครัวเล็กๆ น้อยๆ ตามข้อกำหนดของหลักสูตร ไม่สามารถทำประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนก็มีส่วนแต่ไม่มากเท่าในปัจจุบัน

๒. การดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริฯ

โครงการตามพระราชดำริฯ เข้ามาสู่โรงเรียนนี้ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ในระยะแรกกิจกรรมของโครงการมีจำนวนไม่มากนัก ขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้บริหารโรงเรียนแต่ละคน แต่สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือโครงการตามพระราชดำริฯ ช่วยทำให้ทุกภาคส่วน โดยเฉพาะหน่วยงานรัฐได้ตามเข้ามาให้ความช่วยเหลือโรงเรียนมากขึ้น คนในชุมชนก็ให้ความร่วมมือมากขึ้นเช่นกันด้วยเหตุผล ๒ ประการคือ เป็นโครงการของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงเมตตาปรารถนาดีต่อเด็กนักเรียน ประการที่สอง คือ ได้เห็นว่าโครงการนี้นำผลดีมาสู่ทั้งนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนเห็นผลได้เป็นรูปธรรม

โรงเรียนได้พิจารณาจัดทำโครงการต่างๆขึ้นตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๙) จำนวน ๗ โครงการ คือ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการส่งเสริมการมีโอกาสด้านการศึกษา โครงการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา โครงการส่งเสริมอาชีพสำหรับนักเรียน โครงการสหกรณ์นักเรียน โครงการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน โครงการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

เมื่อโรงเรียนรับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาดำเนินการในโรงเรียนตามข้อกำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ ชุมชนก็ได้รับรู้มาจากหน่วยงานราชการอื่นๆ เช่นกัน เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น ผู้เข้าร่วมสนทนาได้เล่าให้ฟังว่า “ทุกคนในชุมชนรู้ว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพระราชดำริของในหลวง ท่านสอนให้ปลูกพืชหลากหลาย ปลูกพืชแซมเพื่อการบริโภค ต้องรักษาลังแวดล้อม ในอดีตบริเวณนี้แห้งแล้งมาก แต่ปัจจุบันมีน้ำเพียงพอทั้งบ่อบาดาลและคลอง” (ผู้นำชุมชน) ที่ประชุมเห็นพ้องต้องกันว่าถึงแม้ว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะเข้ามาสู่ชุมชนได้หลายทาง แต่โรงเรียนถ่ายทอดให้แก่ชุมชนได้มากกว่าหน่วยงานอื่นๆ เนื่องจาก “มีการส่งผ่านนักเรียนไปสู่ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และผู้นำชุมชน” (ผู้ปกครอง)

นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ
ในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

การดำเนินงานของโรงเรียนตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๙) ได้ระบุถึงการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาสนับสนุนการดำเนินโครงการในพระราชดำริฯ ในขณะที่เดียวกันกระทรวงศึกษาธิการก็ให้ความสำคัญของการนำ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาในโรงเรียนผ่านกิจกรรมทั้งด้านการบริหารและการจัดการเรียน การสอน โดยเฉพาะในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดให้มีการเรียนการสอน เนื้อหาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สาระที่ ส.๓, มาตรฐานที่ ๓.๑) รวมทั้งได้จัดโครงการที่ สนับสนุนให้โรงเรียนในสังกัดของ สพฐ. ได้ดำเนินงานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้น โรงเรียนจึงได้ให้ความสำคัญต่อการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดย “จัดทำ ยุทธศาสตร์ แผนงาน/โครงการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของคณะกรรมการ สถานศึกษาและคณะครู หลังจากนั้นจึงแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนและเผยแพร่เอกสารคู่มือ ประเมินสถานศึกษาให้บุคลากรในโรงเรียนได้รับทราบอย่างทั่วถึง” (ผู้อำนวยการ)

โรงเรียนเห็นว่าโครงการและกิจกรรมต่างๆ นั้นมีจุดมุ่งหมายหลักเหมือนกัน คือ มุ่ง พัฒนานักเรียนในด้านต่างๆ กิจกรรมบางอย่างคล้ายคลึงกัน สามารถดำเนินการด้วยกันจึงได้บูรณาการ ๓ มิติ (โครงการตามพระราชดำริฯ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดการศึกษา) เข้าด้วยกัน อย่างสอดคล้องกลมกลืน ไม่แยกออกจากกันดังที่ ผู้อำนวยการกล่าวว่า “โครงการพระราชดำริฯ เป็นงานปกติ” ตัวอย่างเช่น โรงเรียนได้บูรณาการกิจกรรมในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เข้ากับการจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยเฉพาะสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี มีการจัดทำเอกสารสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาและประสบการณ์ เช่น ผักที่ต้องเลือกปลูก ตามฤดูกาล วิธีการปลูกที่ประกอบด้วยการเพาะ การหว่าน และการขุดหลุมฝัง การปลูกพืชหมุนเวียน การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ โดยยึดหลักของการเพาะปลูกเพื่อการบริโภคเป็นหลัก เมื่อผลิตได้เกิน ความต้องการก็นำไปแจก หรือจำหน่ายผู้ปกครองและชุมชน และที่สำคัญคือ ยึดหลักความรู้ในการ ทำงาน เช่น เมื่อมีปัญหาการปลูกพืชต้องศึกษาหาความรู้ หรือปรึกษาผู้รู้ให้เข้าใจอาการของปัญหา และวิธีการแก้ไข

๓. การขยายสู่ชุมชน

การดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริฯ ทำให้โรงเรียนและชุมชนมีความใกล้ชิดกัน มากขึ้น เช่น ในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ชุมชนและผู้ปกครองซึ่งมีอาชีพเกษตรกรรมเป็น ส่วนใหญ่ได้เข้ามาเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับความรู้ ความชำนาญ และวัสดุอุปกรณ์ ในบางเรื่องชุมชนมี ความรู้ดีกว่าก็จะเข้ามาถ่ายทอด ในขณะที่หลายเรื่องโรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก โรงเรียนก็สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนได้ ผู้บริหารของโรงเรียนใช้วิธีการทดลองทำให้ได้ผล กับนักเรียนแล้วให้นักเรียนเป็นผู้ส่งผ่านความรู้ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าวิธีการขยายกิจกรรมของ โครงการตามพระราชดำริฯ ที่อยู่บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชนที่ได้ผลและยั่งยืน คือ การจูงใจให้ชุมชนเข้ามาในโรงเรียนเพื่อร่วมกิจกรรม และการส่งผ่านความรู้และการปฏิบัติจาก นักเรียนสู่ผู้ปกครอง

ผลลัพธ์การดำเนินงานของโรงเรียน

จากการศึกษาและสังเกตเมื่อทีมถอดบทเรียนไปเยี่ยมโรงเรียนพบว่า การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน และโครงการส่งเสริมสหกรณ์ประสบความสำเร็จในระดับสูง สำหรับโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันมุ่งเน้นให้นักเรียน ครูและผู้ปกครองร่วมกันทำการเกษตรในโรงเรียนแล้วนำผลผลิตที่ได้มาประกอบเป็นอาหารกลางวัน โดยในระยะเริ่มต้นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานเงิน สิ่งของ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ วัสดุอุปกรณ์การเกษตร และอุปกรณ์การประกอบอาหาร ผลปรากฏว่าการดำเนินงานของโครงการนี้นอกจากจะช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหารกลางวันแล้วยังทำให้เด็กนักเรียนได้รับความรู้ด้านโภชนาการและด้านการเกษตรแผนใหม่ที่สามารถนำไปใช้ประกอบเป็นอาชีพได้

ผลงานของนักเรียน
ที่เหลือจากบริโภค
ก็ส่งสหกรณ์โรงเรียน

ส่วนโครงการส่งเสริมสหกรณ์ นักเรียนมีกิจกรรมสำคัญ คือ “มีการจัดการเรียนการสอนวิชาสหกรณ์และการจัดกิจกรรมสหกรณ์ภาคปฏิบัติ เช่น กิจกรรมร้านค้า กิจกรรมออมทรัพย์ เพื่อฝึกทักษะของนักเรียนในการดำเนินกิจกรรมสหกรณ์ตามความพร้อมของโรงเรียน รวมทั้งการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับสหกรณ์ตัวอย่าง” (นักวิชาการ กรมส่งเสริมสหกรณ์) ส่วนโครงการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจะจัดกิจกรรมร่วมกับโครงการหรือกิจกรรมอื่นๆ เช่น โรงเรียนจัดทำโครงการจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ก็ได้จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ปฏิบัติ เช่น จัดแบ่งหมู่สื่อนักเรียนรับผิดชอบทำความสะอาด กิจกรรมหอน้ำห้องส้วมสะอาด กิจกรรมปลูกป่าเพื่อสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมกำจัดขยะโดยใช้เตาเผา

หน่อไม้สำหรับอาหารกลางวัน
ใบไผ่สำหรับการปรับปรุงดินให้สมบูรณ์

ผลลัพธ์การดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริที่ตั้งอยู่บนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้นกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

เนื่องจากการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริฯ มีเป้าหมายหลักอยู่ที่นักเรียนโรงเรียนจึงได้ปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับเป้าหมาย เป็นที่รับรู้ของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรเครือข่ายที่เข้ามาร่วมงาน ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

๑.๑ นักเรียนได้รับความรู้ครบวงจร

นักเรียนได้เห็นภาพรวมของการดำเนินชีวิตที่ต้องประกอบด้วยการผลิต การบริโภค และการทำธุรกิจ ทำให้เข้าใจได้ชัดเจนและลึกซึ้งในเรื่องการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การดำเนินงานสหกรณ์ ตัวอย่างเช่น โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน นักเรียนได้มีประสบการณ์การวางแผนการทำงานที่เหมาะสม กล่าวคือสามารถผลิตเนื้อสัตว์ ไช้ไก่ ผัก และผลไม้ ได้เพียงพอต่อการบริโภคภายใน เมื่อผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็นำไปขายให้กับสหกรณ์โรงเรียนหรือชุมชน เมื่อยังมีเหลืออีกก็จะมีทางออกรองรับอีก ๒ ด้าน คือ แจกจ่ายให้ผู้ปกครองและชุมชน กับการหาวิธีแปรรูปผลผลิตเพื่อเป็นการฝึกอาชีพในอนาคต

๑.๒ นักเรียนมีสมรรถนะและคุณลักษณะตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

ผู้เข้าร่วมประชุมได้ชี้ให้เห็นว่าการดำเนินโครงการตามพระราชดำริฯ ที่ตั้งอยู่บนฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถสร้างนักเรียนให้มีสมรรถนะและคุณลักษณะตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานหลายประการ เช่น **ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต**จากการทำงานเป็นทีม และจากการตั้งกลุ่มรับผิดชอบหน้าที่ปลูกผัก หรือการเลี้ยงไก่ ดังที่ผู้ปกครองเล่าว่า *“บทบาทของนักเรียนกับกิจกรรมในโรงเรียน คือ รดน้ำผักทุกวันเวลาประมาณ ๔ โมง คาดว่าครูให้ทำงานเป็นกลุ่มหรือสอนให้เด็กรับผิดชอบ เขาช่วยกันมาก วันเสาร์-อาทิตย์ก็ขออนุญาตมาทำงานที่โรงเรียน”*

วิชาการงานฯ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษา รวมอยู่ในกิจกรรมนี้

นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์และวิจารณ์ญาณโดยสะท้อนให้เห็นได้จากการสนทนากับกลุ่มนักเรียนที่ทีมถอดบทเรียนได้ตั้งคำถามท้าทายความคิดเกี่ยวกับการทำงานในโครงการส่งเสริมสหกรณ์และโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ซึ่งนักเรียนสามารถตอบได้อย่างคล่องแคล่ว เช่น

คำถาม : ในการทำเกษตรของโรงเรียน เพียงพอหรือยัง อยากจะเสนอเพิ่มเติมต่อผู้อำนวยการว่าอย่างไร

คำตอบ : น่าจะต้องเพิ่มชนิดของผลไม้ (ตอนนี้มีกล้วยกับมะละกอเป็นหลัก)

คำถาม : กลุ่มเลี้ยงสัตว์คิดจะเสนอความคิดอะไรต่อผู้อำนวยการ

คำตอบ : จะต้องปรับปรุงคอกไก่วง เพราะคอกไม่แข็งแรง หมาจะเข้ามากัดและลักไก่ไปกิน

คำถาม : ทำไมจึงรู้ว่าปลาชนิดไหนกินสัตว์หรือกินพืช

คำตอบ : ครูบอกว่าปลาอะไรกินพืช ปลาอะไรกินสัตว์ แต่ผมสังเกตจากปลาที่เลี้ยงว่าปลามีเกล็ดมันกินพืช

คุณลักษณะที่เห็นเด่นชัดประการหนึ่ง คือ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ โดยที่นักเรียนมีกิจกรรมที่ต้องทำ ขาดไม่ได้ ซึ่งหากไม่ปฏิบัติจะทำให้เกิดความเสียหาย เช่น การรดน้ำผัก การให้อาหารสัตว์ ในเวลาเย็นหรือระหว่างปิดภาคเรียน ที่นักเรียนต้องวางแผนการใช้เวลาให้ถูกต้อง

การละเลยไม่ทำหน้าที่จะนำไปสู่ความเสียหาย เช่น ไม่เก็บไข่ไก่ตามกำหนด ไข่อาจสุกหายนหรือเสียหาย ทำให้นักเรียนไม่มีอาหารรับประทานหรือมีไม่เพียงพอ เมื่อทีมถอดบทเรียนตั้งคำถามให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพัฒนาการของลูกหลานก็ได้คำตอบว่า “เด็กเปลี่ยนไป มีนิสัยทำงานรับผิดชอบขึ้น ทำเป็น เช่น ปลูกผัก เลี้ยงไก่ ที่สำคัญรักการทำงาน ปิดเทอมก็มาดูแลลิงที่ปลูกหรือเลี้ยงไว้ที่โรงเรียน ไม่เหมือนโรงเรียนอื่น ลูกเดี๋ยวนี้ทำอาหารให้พ่อแม่กิน” (ผู้ปกครอง)

ผลผลิตจากความรับผิดชอบในการดูแลแม่ไก่อย่างดี

นักเรียนรู้จักการมองภาพรวม ตามปกตินักเรียนทั่วไปจะได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ในลักษณะที่แยกออกจากกัน ในบางโรงเรียนนักเรียนอาจจะได้เรียนรู้และได้ปฏิบัติในเรื่องการปลูกผักบ้าง แต่สำหรับโรงเรียนนี้จะใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานคิดแล้วนำกิจกรรมต่างๆ มาทำต่อเนื่องกัน ทำให้นักเรียนเห็นความเป็นจริงของชีวิตที่ว่าสรรพสิ่งต่างๆ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการสร้างให้นักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาและมีคุณลักษณะของการอยู่อย่างพอเพียง

ผู้นำชุมชนอายุ ๗๗ ปี เล่าให้ที่ประชุมฟังด้วยข้อความที่น่าประทับใจว่า “เดี๋ยวนี้ผมก็มีหลานเรียนที่นี่ เมื่อก่อนตอนมีลูก ผมทำให้ลูกกิน ตอนนี่ผมเห็นหลานมันทำให้พ่อ-แม่มันกิน เพราะมันเรียนมาจากโรงเรียน” และผู้ปกครองในที่ประชุมเห็นพ้องกันว่า “พวกลูกๆ เปลี่ยนแปลงไป เชื่อฟังโรงเรียนมากขึ้น เขาสู้งาน กลับบ้านก็ช่วยพ่อแม่ทำงาน เด็กโล่แข็งแรงแข็งแกร่ง”

๒. ผลที่เกิดกับครูและโรงเรียน

ผลดีที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนและครูมีหลายประการ ทีมถอดบทเรียนได้สังเคราะห์ข้อมูลและพบว่าผลที่เกิดขึ้นมีดังนี้

๒.๑ ผลที่เกิดขึ้นกับโรงเรียน

ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นพ้องกันว่าโรงเรียนพัฒนาขึ้นอย่างชัดเจนโดยผู้แทนชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า “โรงเรียนของเราดีขึ้น เป็นสถานที่ดูงาน เด็กที่จบไปแล้ว พาเพื่อนมาดูผลงานของ

การสอนเรื่องความเป็นระเบียบและการมีวินัยนอกห้องเรียน

โรงเรียน” ผู้อำนวยการก็ได้ยืนยันว่า “เมื่อก่อนนี้โรงเรียนนี้เป็นอันดับท้ายๆ ของอำเภอ แต่ตอนนี้ อยู่ต้นๆ” เป็นผลทำให้จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้น และผู้ใหญ่บ้านที่เป็นกรรมการสถานศึกษา ๒ แห่งในตำบลเสริมว่า “ลองดูสิถ้าหากว่ามีรถรับส่งนักเรียน ผู้ปกครองเขาบอกว่าสิบกว่ากิโลก็จะมาเรียน” โรงเรียนสามารถดูแลนักเรียนเรื่องอาหารกลางวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้จะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐไม่เพียงพอโดยการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ดังที่ผู้เข้าร่วมประชุมได้เล่าให้ฟังว่า

“สมัยก่อน แม่ครัวของโรงเรียนต้องไปซื้อเนื้อ ผัก และผลไม้จากตลาดมาทำให้นักเรียนกิน เดียวนี้เด็กมีอาหารกินพอเพียง ช่วยลดรายจ่ายได้ เมื่อก่อนนี้ไม่ค่อยพอกิน มีเด็ก ๓ คน มีกล้วย ๒ ลูก ต้องเป่า-ยิง-อุบ กันว่าใครจะได้กิน ครูเขาเก่ง ปลูกกล้วยจนเด็กได้กินทุกคน” (ผู้แทนชุมชน)

ที่โรงเรียนปลูกกล้วยจนเด็กได้กินกล้วยกันทุกคน

ที่สุดของความภาคภูมิใจในผลงานของทุกฝ่าย

โรงเรียนเป็นสถานที่ที่ชุมชนภาคภูมิใจ “โรงเรียนเรามีอะไรค่อนข้างครบถ้วน มีผู้มาดูงานของโรงเรียนเป็นประจำ มีทั้งส่วนราชการ ทั้งนักศึกษาจากวิทยาลัยที่ศิษย์เก่าไปเรียนอยู่ที่นั่น พามา นักเรียนจากโรงเรียนอื่นๆ ก็มาดูกัน สนใจว่าทำไมมีมะละกอ กล้วย ปลูก ฯลฯ เยอะแยะ” (ผู้ปกครอง)

๒.๒ ผลที่เกิดขึ้นกับครู

สิ่งดีที่เกิดขึ้นกับครูแยกได้เป็น ๒ ประเด็นหลัก คือ ผลลัพธ์ในด้านการเรียนการสอน และผลลัพธ์ด้านชีวิตส่วนตัว

ในการเรียนการสอนครูจะไม่สอนเฉพาะเนื้อหาในสาระวิชา หากแต่บูรณาการสิ่งที่กำหนดไว้ในหลักสูตรให้เข้ากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและกิจกรรมในโครงการตามพระราชดำริฯ ตัวอย่างเช่น ในการบูรณาการสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ครูพำนักเรียนไปที่เล่าไก่เพื่อจดบันทึกการเจริญเติบโตของไก่ หรือเมื่อต้องเตรียมดินสำหรับการปลูกผักในการเรียนวิทยาศาสตร์จะเป็นเรื่องดิน ว่าดินมีกี่ชนิด อะไรบ้าง ดินชนิดไหนเหมาะกับพืชชนิดใดบ้าง การเรียนแบบนี้จะได้ผลดีกว่าการเรียนเนื้อหาวิชาเฉพาะในห้องเรียน สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการตามพระราชดำริฯ ในด้านการจัดการเรียนการ

ความรู้และประสบการณ์ตรงนำสู่ผลงานของคุณ

สอนคือ ครูที่รับผิดชอบโครงการได้จัดทำเอกสารแนะนำวิธีการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ไว้หลายเล่ม
ในค่านำเอกสารเรื่อง **การปลูกพืชผักสวนครัว** ผู้เขียนอธิบายว่า

“เป็นเอกสารที่คณะครูได้ใช้ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการปลูกพืชผัก
สวนครัวในโรงเรียน ที่ถอดบทเรียนจากการปฏิบัติงานมาเป็นเวลานาน มาบูรณาการกับสาระ
การเรียนรู้การงานอาชีพ การเกษตร ทุกระดับชั้น”

สำหรับด้านชีวิตส่วนตัว ครูยืนยันว่าได้ใช้แนวคิดและการปฏิบัติจากโครงการตาม
พระราชดำริฯ และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ประโยชน์ที่บ้าน
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และการจัดทำบัญชีครัวเรือนซึ่งผู้เข้าร่วมประชุม
ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า “ครูให้ไก่ หมูชาวบ้านไปเลี้ยง พอมีลูกก็เอามาคืนโรงเรียน
ครูเองก็เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ปลูกผักด้วย ครูก็ดีขึ้นไม่ตีเด็กเลย เด็กรับผิดชอบงานของครู เมื่อ
มีผลผลิตครูก็จะแบ่งไปบ้าน ในภาพรวมครูมีคุณภาพ ทำให้ผู้ปกครองมีทัศนคติที่ดีต่อครู” นอกจากนี้
ผู้ปกครองคนหนึ่งเสริมว่า “เด็กรักครูแบบรักพ่อแม่ เพราะเมื่อครูทำอะไรได้ก็ให้เด็กเอาไปกินที่บ้าน”

ในตอนท้ายผู้นำชุมชนได้สรุปประเด็นเกี่ยวกับโรงเรียนและครูไว้อย่างน่าสนใจว่า

“โครงการตามพระราชดำริฯ ที่มีแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีโรงเรียน
เป็นศูนย์ถ่ายทอด โดยลูกนำความรู้และกิจกรรมเข้าบ้าน ลูกไปทำที่บ้าน ทำให้รู้ว่าเศรษฐกิจพอเพียง
ทำที่โรงเรียนก็ได้ ทำที่บ้านก็ได้ ชาวบ้านอยู่อย่างพอเพียง จุนเจือซึ่งกันและกัน ซึ่งน้ำใจยังมีอยู่เยอะ
เมื่อโรงเรียนทำเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนก็เปลี่ยนแปลงไปมาก เด็กมีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์ขึ้น
รู้จักการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ รู้จักอดออม มีเงินฝากสหกรณ์โรงเรียน มีอาหารกลางวันกิน เรียนดีขึ้น

มีความรับผิดชอบ ทุกเสาร์-อาทิตย์มาโรงเรียนรดน้ำ เลี้ยงสัตว์ เขารู้จักหน้าที่ ครูก็เปลี่ยนแปลง ดูแลเด็กดีขึ้น เสาร์-อาทิตย์ครูก็มาโรงเรียน ครูไม่ใช่ทำหน้าที่สอนเด็กอย่างเดียวแต่เป็นพ่อแม่เด็กด้วย”

๓. ผลที่เกิดกับชุมชน

ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งในกลุ่มขององค์กรเครือข่าย ผู้แทนชุมชน และผู้ปกครอง มีความรู้สึกในเชิงบวกต่อโรงเรียนและเห็นว่าการดำเนินงานของโรงเรียนเป็นประโยชน์แก่ชุมชนหลายประการที่สำคัญได้แก่

๓.๑ การเพิ่มฐานะทางเศรษฐกิจ

ผู้นำชุมชนชี้ให้เห็นว่า จากเดิมที่คนในชุมชนจะประกอบอาชีพหลักเพียงอย่างเดียว หมดหน้าเพาะปลูก ก็หมดงาน เป็นผลให้หมดรายได้ แต่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับโครงการตามพระราชดำริฯ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งแนวคิดและแนวปฏิบัติ ที่เห็นเด่นชัด คือมีการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อการบริโภคของตนเองมากขึ้น “ไม่ต้องเสียเงินไปซื้อที่ตลาด หลังปลูกข้าวก็ปลูกพริก ข้าวโพด เหลือกี๋ขาย ทำกันผลิตกันได้มาก ก็มีพ่อค้ามาซื้อถึงที่” (กรรมการสถานศึกษา) การที่คนในชุมชนได้บูรณาการความรู้ด้านการเกษตรและแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทำให้รู้สึกได้ว่า

“เมื่อก่อนทำนา และปลูกพริกหรือปลูกผักบ้าง ปีหนึ่งก็ได้ไม่เกินห้าหมื่นบาท มันไม่ค่อยมีกำลังใจทำเพราะมันไม่รู้ว่าจะได้เท่าไร หักค่าใช้จ่ายแล้วเหลือเท่าไร ต่อมาชาวบ้านก็รู้จักการทำบัญชีครัวเรือน จัดบันทึกรายได้รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน รายปี ทำให้รู้ว่าจัดการอย่างไร ตอนนี้มีได้หกเจ็ดหมื่น บางคนได้ถึงแสน แต่ก็ยังทำกันเพียงบางคน มันบังคับกันไม่ได้” (ผู้นำชุมชน)

๓.๒ การพัฒนาความรู้และทักษะ

คนในชุมชนมีพัฒนาการเรื่องการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ด้วยการถ่ายทอดความรู้ และทักษะระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในทุกปีผู้อำนวยการจะจัดประชุม โดยเชิญคนในชุมชนเข้ามาร่วมให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน โดยผู้อำนวยการเน้นความสำคัญว่า

“โรงเรียนจะไม่รีบร้อนที่จะถ่ายทอดความรู้จนกว่าจะได้ทดลองทำเองจนเกิดความเข้าใจ เช่น กรมปศุสัตว์ให้ไถ่วงโรงเรียนมา โรงเรียนจะนำมาเลี้ยงและขยายพันธุ์ แล้วจึงนำไปให้แก่ครอบครัวที่สนใจเมื่อคนในชุมชนทำจนชำนาญก็กลับมาถ่ายทอดให้กับโรงเรียน ถ้าทำเช่นนี้ คนในชุมชนจะรับความรู้และเต็มใจปฏิบัติ”

นอกจากนี้ชุมชนยังได้รับความรู้ในเรื่องการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของตนเอง “ชาวบ้านเดี๋ยวนี้ทำบัญชีครัวเรือน เอาแนวคิดจากโรงเรียนไป และลูกเป็นผู้ทำให้ ผลน่าแปลกใจ รายจ่ายสูงกว่ารายได้” (ผู้นำชุมชน)

๓.๓ ความสัมพันธ์ที่ีระหว่างโรงเรียนและชุมชน

คนในหมู่บ้านที่เป็นเขตบริการของโรงเรียนมีความรู้สึกเชิงบวกต่อโรงเรียน เนื่องจากเห็นได้ชัดเจนว่าโรงเรียนตั้งใจสอนลูกหลานของตนเองให้มีความรู้ในทางวิชาการ มีทักษะชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น มีผลการสอบระดับชาติดี คนในชุมชนไม่มีทัศนคติเชิงลบว่าเขาส่งลูกหลานมาเรียนหนังสือ ไม่ใช่ให้มาขุดดิน เลี้ยงสัตว์ หากแต่เห็นด้วยกับวิธีการสอนนักเรียน ความสัมพันธ์แบบมิตรจิตมิตรใจนี้เห็นได้จากที่เจ้าหน้าที่จากกรมปศุสัตว์ยกตัวอย่างให้ฟังว่า “โรงเรียนแบ่งสัตว์เลี้ยงให้ชาวบ้านไปเลี้ยงที่บ้าน ชาวบ้านก็นำพันธุ์พืชดีๆมาให้โรงเรียน เป็นการแลกเปลี่ยนกัน”

โรงเรียน ภาศิเครื่องช่าย และชุมชนรวมเป็นหนึ่งเดียว

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่มีผลสูงสุดของการดำเนินโครงการตามพระราชดำริฯ คือพระบารมีของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ดังที่ผู้ใหญ่บ้านได้ตอบคำถามของทีมถอดบทเรียนว่า “ทำไมจึงเข้ามาช่วยงานโรงเรียน” คำตอบคือ “มาช่วยเพราะอยากให้พระเทพฯมีความสุข” หรือคำอธิบายของผู้อำนวยการที่ว่า “ผมทำโครงการพระราชดำริด้วยชีวิต” ส่วนปัจจัยแห่งความสำเร็จของโรงเรียนประเด็นอื่นๆจะพิจารณาจาก ๒ ด้าน คือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

๑. ปัจจัยภายใน

จากการให้ตัวแทนขององค์กรภายนอกและบุคลากรในโรงเรียนคิดทบทวนปัจจัยแห่งความสำเร็จของโรงเรียนพบว่าสิ่งที่ทำให้เกิดความสำเร็จที่เกิดจากปัจจัยภายในได้แก่

๑.๑ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร

ผู้บริหารใช้หลักการที่แตกต่างกันระหว่างครู กับชุมชน กับครูสิ่งแรกที่ทำคือ ทำใจยอมรับว่าครูมีความแตกต่างกัน ไม่ใช่ทุกคนที่จะปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ได้ ต้องให้ครูได้มีโอกาสเลือกสิ่งที่จะจะทำ ประการที่สอง ครูต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างชัดเจน ดังที่ผู้อำนวยการกล่าวว่า “ต้องสร้างทั้งความรู้และความตระหนัก” และประการที่สาม ผู้นำต้องทำตนให้เป็นแบบอย่าง ซึ่งสิ่งที่ผู้อำนวยการทำคือ การอุทิศเวลาให้กับงาน โดยมาทำงานแต่เช้า และมาทำงานในวันหยุดและช่วงเวลาปิดภาคเรียน การลงมือทำด้วยตนเองให้รู้จริงก่อนสั่งให้คนอื่นทำ

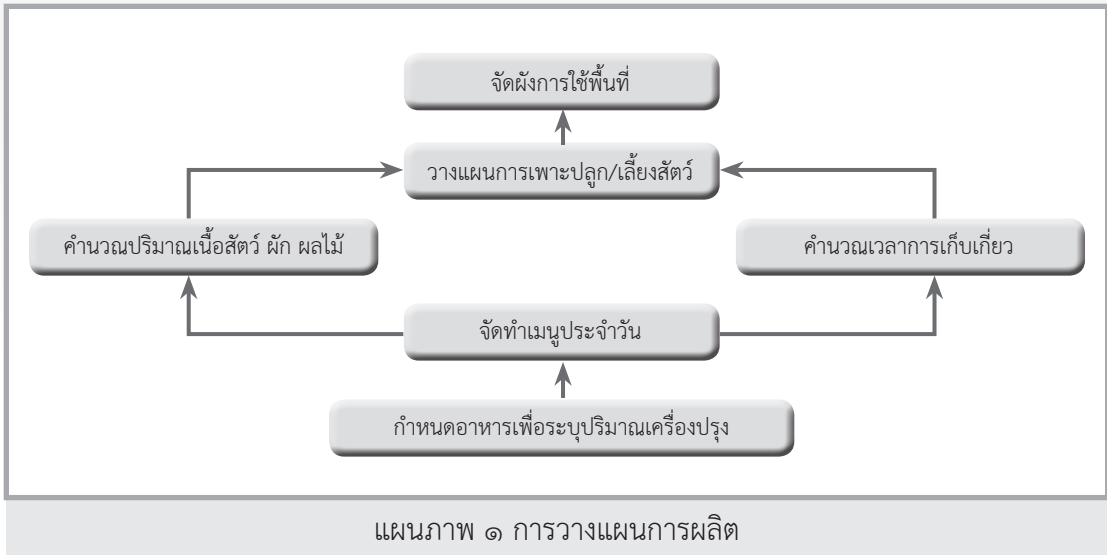
สำหรับผู้ปกครองและชุมชน ผู้บริหารมีแนวคิดว่าจะต้องเข้าไปอยู่ในหัวใจของคนในชุมชนให้ได้โดยการทำให้คนในชุมชนเห็นว่าผู้บริหารตั้งใจทำงานเพื่อชุมชนจริงๆ ประการถัดมาคือต้องสร้างสายสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้น เมื่อคนในชุมชนจัดงาน ไม่ว่าจะบอกหรือไม่บอกต้องไปทันที เช่น นักเรียนไม่สบายต้องไปเยี่ยม ผู้อำนวยการเสริมว่า “เชื้อใหม่เราซื้อนมไปเยี่ยมลูกเขา ๕ กล่อง เขาพูดถึงทั้งปี ชาวบ้านเห็นด้วยตนเองว่าเราเอาใจใส่ลูกหลานของเขาจริงๆ”

๑.๒ ความร่วมมือของครู

จากการสนทนากลุ่ม โดยเฉพาะจากการรับรู้ของผู้ปกครองเห็นว่าครูในโรงเรียนนี้ร่วมมือร่วมใจกันทำงาน ตั้งใจที่จะให้นักเรียนได้รับผลดีทุกด้าน ครูเห็นความสำคัญของนักเรียนว่าเป็นตัวเชื่อมที่ติดระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และระหว่างนักเรียนรุ่นต่อรุ่น

๑.๓ การวางแผนการทำงานเป็นระบบ

โรงเรียนมีระบบการทำงานที่ดี ทำให้สะดวกแก่ผู้ปฏิบัติและให้ความมั่นใจว่าจะประสบความสำเร็จ เช่น การวางแผนการทำงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน มีขั้นตอนที่เริ่มจากการกำหนดชนิดอาหารที่คาดว่าจะมีประโยชน์แก่นักเรียน ๑๐ อย่าง เช่น แกงอ่อมเนื้อใส่ฟักทอง ผักผักบุ้ง ส้มตำมะละกอ ปลาทอด นารายการอาหารที่เลือกไว้มาจัดทำเป็นเมนูประจำปี เมื่อได้เมนูแล้วจะทำให้สามารถนำมาคำนวณวัตถุดิบที่ต้องการ ประเภทใดที่ผลิตเองได้ ประเภทใดจะต้องซื้อจากภายนอก สิ่งที่ผลิตเองได้ก็จะนำมาวางแผนการผลิตโดยมีหลักโภชนาการว่า ใน ๑ มื้อนักเรียนจะได้บริโภค ผัก ๑๐๐ กรัม ผลไม้ ๑๐๐ กรัม โปรตีน ๘๐ กรัม เป็นต้น เมื่อกำหนดรวมจำนวนนักเรียนทั้งโรงเรียนแล้ว จะได้ปริมาณการบริโภคในหนึ่งปี จากข้อมูลเหล่านี้โรงเรียนนำมาวางแผนการผลิต ที่ต้องคำนึงถึงอายุการเก็บเกี่ยว และฤดูกาลที่เหมาะสม นำมาจัดทำเป็นตารางการทำงานทั้งปี เช่น ต้องการมะเขือยาว ๑๐๐ กิโลกรัม ต้องใช้พื้นที่ปลูก ๒๐ ตารางเมตร และต้องใช้เมล็ดพันธุ์หนัก ๑๐๐ กรัม ดังแผนภาพ ๑

หลังจากนี้จึงนำไปวางแผนการเพาะปลูก เช่น ผักบุงระยะเก็บเกี่ยว ๒๕-๓๕ วัน จะต้องมีการปลูกก็ครั้งใน ๑ ปี จึงจะเพียงพอต่อความต้องการ ขั้นตอนต่อไปคือการจัดทำผังการใช้ที่ดินที่เหมาะสมและมอบหมายความรับผิดชอบให้กับครูทุกคนตามความสนใจและความถนัด (ภาคผนวก)

นอกจากการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบแล้วโรงเรียนยังกำหนดให้มีการถอดบทเรียน การทำงานทุกปีเพื่อให้เกิดองค์ความรู้นำมาใช้ประโยชน์ในปีถัดไป รวมทั้งการจัดทำเอกสารต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางการทำงานในระยะต่อไป

๑.๔ มีเคล็ดลับชักจูงใจ

ในการทำงานต่างๆ โรงเรียนจะมีเคล็ดลับเล็กๆ น้อยๆ ที่ช่วยชักจูงใจให้ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความกระตือรือร้น ตัวอย่างเช่น กิจกรรมการออมทรัพย์นักเรียน จะกำหนดให้นักเรียนทุกคนมีกระบอกไม้ไผ่หรือกระปุกออมสินสำหรับหยอดเงินออม โรงเรียนกำหนดไว้ว่า ในวันที่ ๒ เมษายน ของทุกปีที่เป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นักเรียนจะหุบกระปุกพร้อมกัน เพื่อนำเงินไปฝากธนาคาร หรือสำหรับคนในชุมชน วันเสาร์-อาทิตย์ เป็นวันที่สามารถเข้ามาใช้อินเทอร์เน็ตในโรงเรียนได้ ตัวอย่างเคล็ดลับการชักจูงใจครู เช่น ครูที่รับผิดชอบโครงการที่มีความรู้และประสบการณ์การทำงานจะมีผลงานของตนเอง ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปแบบ แผ่นพับ หรือเอกสารเป็นเล่ม เพื่อใช้ประโยชน์ในโรงเรียน หรือเผยแพร่ต่อผู้มาเยี่ยมชมกิจกรรมของโรงเรียน เช่น แผ่นพับการทำสวนกล้วยแบบผสมผสานของผู้อำนวยการ การเลี้ยงปลากินพืชและการเลี้ยงปลาของนายจันทา วรรณบัตร

เมื่อโรงเรียนต้องการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินการ โรงเรียนจะไม่ทำเพียงในโรงเรียน หากแต่ขยายไปสู่ครอบครัวของนักเรียน โดยวางแผนไว้เป็นขั้นตอน และไม่จัดเป็นงานแยกออกจากงานประจำ โดยในขั้นตอนแรกงานในหน้าที่ของโรงเรียนคือการเยี่ยมบ้าน ก็ได้ใช้ประโยชน์จากกิจกรรมนี้โดยการสำรวจศักยภาพทางบ้านของนักเรียน ในขั้นตอนที่ ๒ ให้นักเรียนและครอบครัวแสดงความสมัครใจที่จะร่วมโครงการ ขั้นตอนที่ ๓ คือการจัดอบรมให้ความรู้ที่จำเป็น ส่วนขั้นตอนที่ ๔ จะเป็นช่วงระยะเวลาการดำเนินกิจกรรม โดยในระหว่างนี้โรงเรียนจะออกมาเยี่ยมเยียนให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือในกรณีมีปัญหาหรืออุปสรรค หมั่นแสดงความสนใจต่อความก้าวหน้าของงาน เช่น ถามว่า “กลัวที่เอาไปปลูก ได้กินหรือยัง” (ผู้อำนวยการ)

นอกจากนี้การทำกิจกรรมเกษตรครั้งแรกๆ โรงเรียนจะเชิญคนเก่งในชุมชนมาช่วยเริ่มต้นให้ เมื่อทำงานเห็นผล ก็จะเป็นตัวช่วยให้ได้รับวัสดุและเครื่องมือเพิ่มขึ้นจากหน่วยงานเกษตรอำเภอ แล้วจึงเผยแพร่ผลความสำเร็จต่อชุมชน

๒. ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลให้โรงเรียนประสบความสำเร็จในการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริฯ มีหลายประการ แต่ที่สำคัญได้แก่

๒.๑ ความศรัทธา

ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งที่เป็นบุคคลและตัวแทนขององค์กรเครือข่ายแสดงความคิดเห็นไปในทางเดียวกันว่าทุกคนเต็มใจที่จะเข้ามาร่วมงานกับโรงเรียน ดังที่ผู้ปกครองเล่าว่า “ก่อนพระองค์เสด็จมา พวกเรามาทำความสะอาดตกแต่งสถานที่ เอาพันธุ์ผักไปเพาะที่บ้าน แล้วเอามาปลูกที่โรงเรียน ทุกคนในหมู่บ้านมาช่วยโรงเรียน” (ผู้ปกครอง) โดยที่ทุกคนมีความต้องการตรงกันว่า

“ที่มาก็เพราะคาดหวังให้พระองค์มีความสุข แม้เราจะเป็นเฝ้าไล่ ซึ่งมีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศลาว อยากให้พระองค์มีความสุข เมื่อพระองค์ท่านเสด็จโครงการต่างๆ ก็เข้ามาส่วนราชการต่างๆ ก็มาช่วย ซึ่งเป็นผลดีต่อลูกหลานของเรา เดิมก่อนพระองค์ท่านเสด็จมา พื้นที่ในชุมชนที่ขาดน้ำดื่ม เมื่อพระองค์เสด็จมาก็มีน้ำและการปลูกพืชผักทั้งในหมู่บ้านและโรงเรียน” (ผู้นำชุมชน)

๒.๒ ความสามัคคีของคนในชุมชน

ความสามัคคีนี้เห็นได้ชัดเจนจากคำพูดของผู้ที่มาเข้าร่วมการสนทนาที่มาจาก ๒ หมู่บ้าน ที่แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกที่สอดคล้องกันไปไปในทางเดียวกัน คือ มุ่งให้โรงเรียนมีความเจริญก้าวหน้าและสามารถส่งมอบผลผลิตของเขาให้มีคุณภาพ โดยได้สังเกตว่าผู้นำหลักของชุมชน คือพระภิกษุ ผู้อำนวยการโรงเรียนในเครือข่าย และคณะผู้ใหญ่บ้านของทั้งสองหมู่บ้านที่เดินทางมาร่วมประชุมด้วย

๒.๓ การยอมรับผู้บริหารของทุกฝ่าย

คนในชุมชนเห็นความสำคัญของผู้บริหารว่าเป็นผู้นำกลุ่มโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ ยอมรับความรู้ความสามารถ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นผู้ทดลองทำให้ได้ผลก่อนจะเผยแพร่สู่ชุมชน ยอมรับความเอาใจใส่ดูแลและนักเรียน และความเข้าใจวัฒนธรรม ประเพณีและลักษณะของชนเผ่าโล่

๒.๔ ความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน

โรงเรียนได้นำเครือข่ายต่างๆ เข้ามาร่วมงาน ทั้งเครือข่ายในชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มด้านการศึกษา เช่น กลุ่มโรงเรียน สภ.ในอำเภอ เครือข่ายโรงเรียน กพต.ในจังหวัด และเครือข่ายองค์กรภายนอก เช่น หน่วยงานหลายแห่งในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และหน่วยงานในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ตามความเป็นจริงองค์กรเหล่านี้ต้องเข้ามาร่วมโดยหน้าที่ แต่สำหรับที่โรงเรียนนี้ผู้แทนของเครือข่ายต่างๆ ยืนยันว่ามีความเต็มใจที่จะร่วมงาน เนื่องด้วยการประสานงานราบรื่น การดำเนินงานได้ผลดีโดยโรงเรียนวางแผนการทำงานได้ดี “มีกรรมการประสานงานระหว่างบ้านและโรงเรียน ให้ชาวบ้านมาร่วมลงแรงทำแปลงผัก ยกร่อง และขุดบ่อน้ำ โดยชาวบ้านรับผิดชอบเรื่องขุด นักเรียนรับผิดชอบรดน้ำและพรวนดิน ในระหว่างทำงานโรงเรียนจัดอาหารกลางวันให้” (กรรมการสถานศึกษา)

ผู้แทนจากกรมปศุสัตว์เห็นว่าการทำงานกับโรงเรียนนี้ราบรื่น เห็นผล และมีความก้าวหน้าทำให้มีกำลังใจที่จะทำงานร่วมกัน ดังที่อธิบายไว้ว่า “ผู้บริหารโรงเรียนเอาใจใส่ ทำงานจนมีทุนหมุนเวียน ๑๐,๐๐๐ บาท ให้ไก่ไข่มาที่บริหารจัดการเพิ่มจำนวน เมื่อก่อนพบว่าขาดทุน แต่เดี๋ยวนี้ดี ทางเราก็ให้เปิดเทศ โกงวงมาเพิ่ม เด็กที่นี้รักสัตว์ รู้ว่าการเลี้ยงสัตว์ต้องใส่ใจและมีความรู้”

ในด้านความร่วมมือกับองค์กรสาธารณสุข ผลการทำงานเป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่าย “ผู้บริหารและครูดี จำนวนนักเรียนไม่มาก ชุมชนดี เรามีวิธีการสร้างแกนนำสุขภาพ เช่น เราสอนเรื่องการล้างมือให้นักเรียนชั้นประถม ๔-๖ แล้วให้ไปสอนต่อเพื่อนและรุ่นน้อง รวมทั้งรู้จักการเฝ้าระวังอาการของเพื่อนด้วย” (ผอ.รพ.สต.)

ความยั่งยืนของโครงการ

ชุมชนเข้าใจเป็นอย่างดีว่าผู้อำนวยการจะไม่ได้อยู่ที่โรงเรียนนี้ตลอดไป จึงมีความเห็นเห็นว่าเนื่องจากโครงการนี้เป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างมากต่อนักเรียนและชุมชน จึงเป็นภาระของชุมชนที่จะต้องช่วยผลักดันให้ผู้ที่มาใหม่ดำรงรักษาโครงการไว้

ผู้อำนวยการได้วางรูปแบบการทำงานที่ต่อเนื่องไปไม่สิ้นสุด กล่าวคือ เมื่อครอบครัวใดได้รับสัตว์เลี้ยงไปจากโรงเรียนจะต้องขยายพันธุ์แล้วนำกลับมาคืนโรงเรียนเท่าที่ได้รับไป โรงเรียนจะได้นำไปแจกให้กับครอบครัวอื่นต่อไป นอกจากนี้ได้มอบหมายให้ครูแต่ละคนมีหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละเรื่อง เมื่อดำเนินการแล้วจะต้องมีการประชุมถอดบทเรียนงานของตนเองและจัดทำเอกสารประกอบ ซึ่งทำให้ผู้รับผิดชอบมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ตนทำมากขึ้น พร้อมทั้งได้โอกาสการพัฒนาการทำงานในรอบต่อไป

องค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้โครงการตามพระราชดำริ มีความยั่งยืนแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนผู้อำนวยการ คือ การจับกลุ่มโรงเรียนใกล้เคียงจำนวน ๑๓ แห่ง ทำงานด้วยกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูโรงเรียนต่างๆ เป็นประจำ

ในเรื่องความยั่งยืนมีองค์ประกอบหลายอย่าง และทุกคนต้องมีส่วนทำให้มีความยั่งยืนเกิดขึ้น

“ต้องช่วยกันทุกคน ทั้งบ้านและโรงเรียนต้องช่วยกัน อยากให้หน่วยราชการเข้ามาด้วย ช่วยบอกว่าดินไหนควรปลูกอะไร การตลาดเป็นอย่างไร ต้องศึกษาหาความรู้อะไร มีตัวอย่างที่นี้ คนจนใช้น้ำจากบ่อน้ำรดต้นไม้ รดพืชผัก คนรวยที่เข้ามาเพาะปลูกใช้เครื่องท่อนแรงใช้น้ำมาก สุดท้ายสู้คนจนไม่ได้ พืชผักของคนรวยตายหมด เพราะให้น้ำมากเกินไป” (ผู้นำชุมชน)

ในที่ประชุมได้เสนอว่าถ้าจะให้มีความยั่งยืนต้องมีคนช่วยส่งเสริมร่วมมือร่วมใจกันทั้งบ้านและโรงเรียน หน่วยราชการเข้ามาร่วมบ้าง ให้ความรู้ เช่น ดินแบบนี้ต้องปลูกอะไร แนะนำการตลาด ต้องสอนการจัดให้สัมพันธ์กันระหว่างความรู้ ทรัพยากร และแรงงาน ท้ายที่สุดได้ข้อสรุปว่า

“กิจกรรมและโครงการต่างๆ ของโรงเรียนต้องยั่งยืนหากเปลี่ยนผู้บริหารคนใหม่ต้องสานต่อชุมชนต้องผลักดัน ถ้าไม่ทำชาวบ้านก็ต้องบอกว่า **ไม่พอใจ**” (ผู้นำชุมชน)

แนวคิดเรื่องศูนย์การเรียนรู้

ผู้เข้าร่วมถอดบทเรียนเห็นพ้องต้องกันว่าในปัจจุบันโรงเรียนเป็นศูนย์การเรียนรู้ในหลายๆ เรื่องอยู่แล้ว ในอนาคตควรจะมีการเสริมให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดย “ต้องจัดให้ดึงดูดใจคน” (ผู้ปกครอง) ข้อเสนอแนะมีดังต่อไปนี้

ศูนย์การเรียนรู้ควรมีที่ทำกรเป็นสัดส่วนของตนเอง ส่วนการทำงานจะต้องมีการวางแผน ให้ดี ทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว รวมทั้งแผนการขยายกิจกรรมให้เข้าไปในชุมชน มีแผนในการ สร้างเครือข่ายของศูนย์ และที่สำคัญที่สุดคือ ในปัจจุบันศูนย์การเรียนรู้เกิดขึ้นมากมาย โรงเรียน จึงต้องหาจุดแข็งของศูนย์ให้ได้ อย่าทำออกมาเป็นศูนย์ที่เหมือนกันกับศูนย์อื่นโดยทั่วไป ต้องเป็นที่รู้ กันว่าศูนย์ของโรงเรียนเด่นในเรื่องอะไร

ชุมชนมีส่วนร่วม ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ช่วยเป็นวิทยากร ผู้ยังไม่มีเข้ามาเรียนรู้ มีผู้แทนจากองค์กรต่างๆ เข้ามาร่วมงานสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของศูนย์เรียนรู้ ให้ผู้นำ ชุมชนมีความรู้และความเข้าใจ สำหรับนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการให้คำอธิบายกับผู้เข้ามาศึกษา ดูงานโดยจะต้องฝึกให้ชำนาญมากพอก่อนปฏิบัติ ครูที่จะช่วยงานศูนย์ควรมีความรู้และความเข้าใจ เพียงพอที่จะบรรยายและสาธิต

ในศูนย์ควรมีสื่อที่หลากหลาย และมีของจริงประกอบด้วย เนื้อหาที่น่าเสนอตรงกับความ ต้องการ นอกจากนี้ศูนย์การเรียนรู้ให้ครอบคลุมเรื่องการสหกรณ์เรื่องการตลาดนอกเหนือจากการ เพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ เป็นกิจกรรมที่คนมาดูแล้วกลับไปปฏิบัติได้จริง ให้นำประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ สุขภาพอนามัยมาใส่ไว้ในศูนย์ เพื่อให้ทุกคนเห็นความเชื่อมโยงว่ากิจกรรมในโครงการตาม พระราชดำริทุกอย่างจะนำไปสู่ผลลัพธ์ด้านสุขภาพรวมทั้งควรพิจารณานำสิ่งที่เป็นนวัตกรรมใหม่ๆ มาสอนคนในชุมชนด้วย แต่ก็ไม่ควรมองข้ามภูมิปัญญาท้องถิ่น

นักเรียนมีส่วนร่วมในการอธิบายกับผู้เข้ามาศึกษาดูงาน

เรื่องเล่าความสำเร็จ

เรื่อง “การบริหารแบบ ประสานงาน ประสานใจ”

ผู้เล่า นายวิทยา กิติศิริวพันธ์ ผู้อำนวยการโรงเรียน (พ.ศ. ๒๕๕๓ – ๒๕๕๘)

ปัจจัยแห่งความสำเร็จประการหนึ่งของโรงเรียนคือการประสานงานกับเครือข่ายองค์กรภายนอก เมื่อก่อนนี้โรงเรียนเป็นไม้เบื่อไม้เมากับหน่วยงานต่างๆ เพราะพวกเขาต้องการโนน ต้องการนี้ อยู่ตลอดเวลา เราก็สอนเหนื่อยอยู่แล้ว ก็คิดว่า “เอ๊ะ อะไรกันหนักหนา” แต่ปัจจุบันเราเปลี่ยนความรู้สึกใหม่เป็นว่า หน่วยงานต่างๆ เหล่านี้เป็นผู้สนับสนุนเรา ไม่ได้มาเพิ่มงานให้เรา ต้องรู้จักเขา รู้จักเรา แล้วก็เอาความต้องการของเขากับของเรามาบูรณาการ อยู่บนฐานกัลยาณมิตร พอทัศนคติ เปลี่ยน อะไรๆ ก็เปลี่ยนไปด้วย หน่วยงานอื่นอยากได้อะไร ก็ช่วยเหลือ เช่น วันนี้กรมประมงต้องการ คนในชุมชนไปร่วมโครงการ ๑๐ คน ผมก็หาให้เขาทันที ไม่ต้องทำหนังสือราชการ เพียงยกหู โทรศัพท์มาบอกก็ได้ ถึงที่เราได้ง่ายได้แบบเดียวกัน

เรื่อง “การเรียนรู้จากประสบการณ์”

ผู้เล่า ครูสิทธิพงษ์ ภูศรี

ผมเป็นเด็กกรุงเทพฯ เรียนและทำงานในกรุงเทพฯ โรงเรียนแห่งแรกที่สอนเป็นโรงเรียน ราษฎร์ทวีภาษา เพราะฉะนั้นผมไม่มีความรู้เรื่องการเลี้ยงสัตว์มาก่อนเลย พอมาเป็นข้าราชการครั้งแรก รู้สึกอยากจะทำให้ดีที่สุดใน วันแรกจึงขั้บรมมาแต่เช้า แต่ปรากฏว่า ผอ.มาทำงานก่อนแล้ว หลังจากนั้น เห็น ผอ.ชุดดินพันหญ้า ก็สงสัยว่า เอ๊ะ เป็นผอ.ยังต้องทำอีกหรือ ก็เลยเข้าไปช่วย ในความรู้สึกของผม ผอ.จะไม่สั่ง แต่ทำให้ดู แล้วเราก็ต้องเข้าไปเอง เวลาปลุกผัก ผอ. ไม่เคยสอนผม แต่ ผอ. สอนเด็ก ผมก็จำเอามา

เมื่อเดือนก่อน ฝนตกบ่อย วันหนึ่ง เด็กวิ่งมาบอกผมว่า “ครูมีไก่ตาย” ผมจึงถามว่า แล้วเคย ทำกันยังไง เด็กบอกว่า เรามียาวัดชิน ผมก็เลยช่วยกันกับเด็กฉิตยาไก่ ผมถามเด็กต่อ “แล้วทำไงอีก” เด็กบอกว่า “ต้องแยกไก่ออกจากกัน” ก็ช่วยกันแยกไก่ พวกที่ดูอ่อนแอหงอยๆ เอาไว้นอกกรง พวกที่ ดูยังสดชื่น เอาไว้ในกรง รุ่งขึ้นเช้า ไก่ในกรงตายหมด ส่วนพวกที่อยู่ข้างนอกอากาศดีขึ้น

ไก่อังตายต่อ “ทำไงดีพวกเรา” ผมถามนักเรียน นักเรียนบอกว่าเคยมีปศุสัตว์อำเภอเข้ามา ช่วยงาน สอนโนนสอนนี้ ไปปรึกษาเขาดีกว่า ผมโทรศัพท์ไปหาเจ้าหน้าที่ เขาให้ผมเล่าให้ฟังว่า ทำอะไรไปบ้างแล้ว ปศุสัตว์ร้องลั่น “เอาวัดชินไปฉีดไก่ป่วยได้ยังไง ตอนที่ไก่ป่วยมันมีเชื้อโรคอยู่แล้ว วัดชินเข้าไปก็เท่ากับไปเติมเชื้อโรคให้มันสิ” ปศุสัตว์อำเภอเขามีความรู้ เขาก็ช่วยสอนวิธีการแก้ปัญหา เป็นขั้นตอน ทำให้ครูและนักเรียนแก้ปัญหาได้ก่อนที่ไก่จะหมดแล้ว ทั้งครูและนักเรียนได้เรียนรู้ พร้อมกันจากปศุสัตว์อำเภอ เรียนรู้จากความผิดพลาด และเรียนรู้จากกันและกัน เป็นบทเรียน ที่จะจดจำกันไปอีกนาน

เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงนอกห้องเรียน

ผู้เล่า เด็กหญิงกัณฑา ระแสนพรหม

หนูเรียนอยู่ชั้นประถม ๕ เป็นลูกคนกลางอายุ ๑๑ ปี มีพี่ชายอายุ ๑๗ ปี และน้องชายอายุ ๗ ปี การที่หนูสนใจเรื่องการปลูกผักเลี้ยงสัตว์เพราะครั้งหนึ่งเห็นพี่ชายปลูกผักบุง เขามีวิธีการเตรียมดินเป็นขั้นตอน ทำให้หนูอยากมีความรู้เหมือนพี่ ที่โรงเรียนหนูเห็นรุ่นพี่เขามีความสามัคคีกันในการทำงาน คุณครูบอกว่าให้ช่วยกันทำงาน งานจะได้เสร็จเร็ว เมื่อหนูมีโอกาสได้ปลูกผักบุงบ้าง หนูก็รู้ว่าในการปลูกพืชนั้นต้องเตรียมดินให้ดี ต้องทำแปลงแล้วเอาไม้มาขีด โรยเมล็ดผักบุง เอาดินกลบรดน้ำประมาณ ๔ บัวต่อหนึ่งแปลง ถ้าน้ำน้อยดินจะแห้งผักเจริญเติบโตไม่ดี ถ้าน้ำเยอะจะเน่าตาย หนูได้ปลูกมะละกอด้วย มะละกอของโรงเรียนต้นอวบ สวย ใบไม่หงิก ไม่เป็นโรค ต้องพรวนดิน ถอนหญ้า รดน้ำ หนูเห็นครูใหญ่มีวิธีการรดน้ำมะละกอ รดจากยอดลงล่าง มะละกอลูกแรกที่ได้หวานอร่อย หนูจำเรื่องพรวนดินผักบุงและรดน้ำมะละกอไปบอกแม่ แม่เต็มใจให้หนูช่วยงานโรงเรียน โดยบอกว่า “มาช่วยครูใหญ่ ยังไงก็ต้องได้ความรู้”

ครูใหญ่ให้เปิดหนุมมาเลี้ยงที่บ้าน หนูกับแม่ช่วยกันทำเล้าอย่างดี เพราะกลัวหมามากิน หนูให้อาหารไม่เยอะแต่สม่ำเสมอ เพราะว่าเคยให้มากแล้วเปิดตาย เปิดที่บ้านสิบกว่าตัว ตัวหนึ่งหนักประมาณ ๒ กิโล ตอนนี้เปิดราคา กิโลละ ๑๐๐ บาท

ถ้าไม่ได้ทำกิจกรรมปลูกพืช เลี้ยงสัตว์กับโรงเรียนหนูจะไม่อดทน ทนร้อนแดด ขยันดูแลเอาใจใส่ และหนูจะไม่รู้จักเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับหนู เศรษฐกิจพอเพียง มีหลายอย่าง เช่น การปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ เพื่อไม่ต้องเสียเงินซื้อ เงินก็ยังมีอยู่ในกระเป๋า แม่ให้เงิน ๕ บาท หนูซื้อ ๒ บาทก็พออีก ๓ บาทเก็บออม ตอนนี้นูมีเงินหมื่นกว่าบาท เอาไว้ใช้ยามจำเป็น เช่น ป่วยไข้

สิ่งที่ภาคภูมิใจคือ วันหนึ่งมีน้อง ป. ๓ มาบอกหนูว่า “พี่ หนูอยากปลูกผักบุง พี่ช่วยสอนหนูบ้างได้ไหม”

อนาคตหนูอยากเป็นครู เพราะเป็นเหมือนแม่คนที่สองของหนูคอยสั่งสอน หรือไม่จั่งก็เป็นนักวอลเลย์บอล

เรื่อง บทเรียนการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริฯ

ผู้เล่า ทีมถอดบทเรียน

บทเรียนที่ ๑ ศูนย์กลางของโครงการคือนักเรียน

โรงเรียนทำให้ทุกฝ่ายเข้าใจว่านักเรียนคือศูนย์กลาง เริ่มทำงานที่ตัวนักเรียนโดยการเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนให้ผู้ปกครองเห็นได้เด่นชัด เช่น นักเรียนรู้จักรับผิดชอบ นักเรียนสามารถพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์กับพ่อ-แม่ การที่ลูกหลานกับผู้ปกครอง คุยกันได้เป็นหัวใจของครอบครัวที่มีความสุข เมื่อโรงเรียนสร้างบรรยากาศที่ดีให้เกิดขึ้นกับครอบครัว ได้ ความร่วมมือจากผู้ปกครองจะเกิดขึ้น และการบอกเล่าปากต่อปากของผู้ปกครองจะขยายไปสู่ ชุมชนต่อไป

บทเรียนที่ ๒ การบริหารโรงเรียนแบบเน้นผลงาน

วิธีการบริหารที่ได้ผลมีได้หลายวิธี ถ้าหากว่าผู้บริหารไม่ถนัดในการพูด ก็อาจจะใช้วิธีการ ไม่ใช้คำพูด โดยขั้นตอนแรกถ้าต้องการจะทำอะไร ผู้บริหารต้องทดลองทำเองก่อน ให้อุ้และเข้าใจ สิ่งนั้นอย่างดี รวมทั้งรู้ว่าถ้าทำให้ได้ผลจะต้องทำอย่างไร ต่อจากนั้นจึงพิจารณาผู้ร่วมงานว่าเขาสนใจ อะไร มีศักยภาพอะไรบ้าง แล้วจึงมอบหมายงานให้ทำ ในขณะที่เดียวกันผู้บริหารต้องไม่หยุดอยู่ที่ การสั่งการเท่านั้น ตนเองก็ลงมือทำอย่างจริงจัง อุทิศเวลาให้งาน ในตอนสุดท้าย ผู้ทำงานได้มีโอกาส ประชุมร่วมกันเพื่อการเรียนรู้บทเรียนการทำงานของคน ซึ่งผู้ที่ถนัดในการเขียนก็สามารถนำ ประสบการณ์นั้นมาจัดทำเป็นเอกสารเผยแพร่ต่อไป เอกสารนี้เป็นกำลังใจสำคัญของครู เพราะทำให้ ผู้ที่มาศึกษาดูงานได้รับรู้และชื่นชมผลงานของตน

บทเรียนที่ ๓ เข้าถึงชุมชนแบบแทรกซึม

การทำให้ชุมชนร่วมงานกับโรงเรียนไม่ควรใช้วิธี “ประชุมเพื่อแจ้งให้ทราบ” หากแต่เริ่มด้วย การสร้างความรู้สึที่ดีต่อกัน เช่น การร่วมงานในวาระต่างๆ ของทั้งชุมชนและบุคคล ดูแลเอาใจใส่ บุตรหลานของเขาอย่างสนิทสนม เมื่อต้องการจะให้ชุมชนทำอะไร ก็ทำให้ดูก่อนที่โรงเรียน แสดง ความสำเร็จให้ชุมชนเห็นเป็นหลักฐาน ใช้นักเรียนเป็นตัวเชื่อมระหว่างโรงเรียนกับบ้าน เช่น มอบหมาย ให้เด็กเลี้ยงไก่วงที่โรงเรียน เด็กมีความรู้ความเข้าใจดีแล้วจึงมอบให้เด็กไปเลี้ยงที่บ้าน ทำให้ผู้ปกครอง กับเด็กต้องช่วยกันดูแล ผู้ปกครองจะเห็นว่าลูกหลานของตนเองทำงานเป็น รู้วิธีสร้างรายได้ให้กับ ครอบครัว ในขั้นตอนแรกอาจจะเริ่มกับ ๒-๓ ครอบครัว หลังจากนั้น ครอบครัวเหล่านี้จะเป็นฝ่าย ประชาสัมพันธ์ให้กับโรงเรียนเอง

บทเรียนที่ ๔ สร้างศักดิ์ศรีที่เท่าเทียม

ธรรมชาติของคนต้องการมีศักดิ์ศรี ไม่ใช่เป็นฝ่ายรับแต่อย่างเดียว หากแต่ต้องการความภูมิใจของการเป็นผู้ให้ด้วย โรงเรียนใช้วิธีการนี้กับการแจกจ่ายพันธุ์สัตว์ให้ครอบครัวของนักเรียนไปเลี้ยง โดยมีเงื่อนไขว่า เมื่อขยายพันธุ์ได้จะต้องมอบให้กับผู้อื่นต่อไป เป็นการสร้างความภูมิใจให้เกิดแก่ผู้ให้และความซาบซึ้งใจของผู้รับ สร้างความรู้สึกที่ดีระหว่างคนในชุมชน ในกรณีที่ไม่มีการเลี้ยงสัตว์ อาจจะเป็นเมล็ดพันธุ์ หรือต้นพันธุ์ที่จะแจกจ่ายออกไป ในบางครั้งคนในชุมชนไม่ได้รอนพืชชนิดนั้นๆ ออกดอกผลจึงจะเอามาให้โรงเรียน หากแต่นำสิ่งที่เป็นของตนมาให้เป็นการแลกเปลี่ยน ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ทำให้ โรงเรียนรู้ว่าใครทำอะไรได้ดี แล้วเชิญให้เขากลับมาเป็นวิทยากรให้โรงเรียนหรือชุมชนได้อีก วิธีการนี้จะทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึกภูมิใจของคนในชุมชนที่ได้รับการยอมรับความรู้และประสบการณ์ของตนจากโรงเรียน

การสนทนากับผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน และผู้แทนจากภาคีเครือข่าย ทำให้ทีมถอดบทเรียนเห็นว่าโครงการตามพระราชดำริฯ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ และลักษณะนิสัยที่ดี เป็นตัวอย่างของการดำเนินงานด้วยความร่วมมือของหลายฝ่ายที่มีเป้าหมายสูงสุดตรงกัน คือการพัฒนานักเรียน

ภาคผนวก

รายชื่อผู้แทนองค์กรภาคีเครือข่ายที่มาให้ข้อมูล

นายเจริญ จิระชีวะนันท์	ปศุสัตว์อำเภอกุสุมาลย์
นายวีรพล สังขมาลย์	เกษตรอำเภอกุสุมาลย์
นายอุทัย ไชยศรี	นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ
นางวาสนา อาจทุมมา	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ
นายอภิศักดิ์ แสนเสน	สำนักงานสหกรณ์จังหวัดสกลนคร
น.ส.ภูษิษา สอนศรี	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ
น.ส.อรปรียา กุลสานต์	นักวิชาการสหกรณ์
นายชัยยงค์ ฐรรรัตน์	รอง ผอ.สพป.สกลนคร เขต ๑
นายวิทยา ชุมปัญญา	รอง ผอ.สพป.สกลนคร เขต ๑
นายสถิต จิตน์อม	ผอ.โรงเรียนบ้านโพนแพงฯ
นายอิสเรศ เสี่ยงมวัฒน์	ผอ.โรงเรียนบ้านโคกม่วง
นายวิหาร ใจเสรี	ผอ.โรงเรียนชุมชนนิรมัย
ดร.วิศิษฐ์ มุ่งนากลาง	ผอ.โรงเรียนบ้านม่วงวิทยา
ดร.ปารณทัตต์ แสนวิเศษ	ผอ.โรงเรียนบ้านนาโพธิ์คุรุราษฎร์พัฒนา
นายสนอง ศรีธรรมมา	ผอ.โรงเรียนบ้านอีกุด
นางสิริรัตน์ จิวโสม	ผอ.โรงเรียนบ้านบอนสหราษฎร์อุทิศ
นางสุพรทิพย์ เกษมสิน	ผอ.โรงเรียนบ้านกุดฮู
นายศราวดี สิทธิราช	ผอ.โรงเรียนบ้านกุดสะกอย
นายสว่าง แร่ถ้าย	ผอ.โรงเรียนอนุบาลกุสุมาลย์
น.ส.สุนิษา มุงแสน	ครู
นางจิตสุภา เนื่องทอง	ครู
นางจันทร์เพ็ญ คำพรมมา	เครือข่าย

รายชื่อผู้แทนชุมชน กรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองที่มาให้ข้อมูล

นายอ่อนสา มั่นทอง	ประธานกรรมการสถานศึกษา
นายวรวิทย์ วรแก้วเมือง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ บ้านห้วยกอก

นายสายเพ็ง วรรณโณ	ส.อบต. หมู่ที่ ๘ บ้านห้วยกอก
นายไทย ทุนชัย	ส.อบต. หมู่ ๕ บ้านหนองเค็ม
นายอานนท์ ระแสนพรหม	ส.อบต. หมู่ ๕ บ้านหนองเค็ม
นายวิชา ฮาดทักษ์วงศ์	ผช. หมู่ ๕ บ้านหนองเค็ม
น.ส.บุภา วัฒนล้ำ	หมู่ ๘ บ้านห้วยกอก
นางวิวัลย์ ลาตมณี	หมู่ ๕ บ้านหนองเค็ม
นายสังเวียน วรรณโณ	ท.ช.หนองเค็ม
นางสมจิตร ระแสนพรหม	ผู้ปกครอง อาชีพทำนา
นายเด่น วรรณโคตร	ผู้ปกครอง อาชีพทำนา
นางบรรชา ฮาดทักษ์วงศ์	ผู้ปกครอง อาชีพทำนา
นางบุญรื่อง วรรณโคตร	ผู้ปกครอง อาชีพทำนา
นายประเชิญ วรรณไกรราช	ผู้ปกครอง อาชีพทำนา
นายจันทิ จักรขวา	ผู้ปกครอง อาชีพทำนา
นางรัชนี วรรณโคตร	ผู้ปกครอง อาชีพทำนา
นายประเดิม วรรณไกรราช	ผู้ปกครอง อาชีพทำนา
นางแล ศรีบริบูรณ์	ผู้ปกครอง อาชีพทำนา
นางเดิน มั่นทอง	ผู้ปกครอง อาชีพทำนา
นายบัวทอง จงราช	ผู้ปกครอง อาชีพทำนา

รายชื่อผู้บริหาร และครูที่มาให้ข้อมูล

นายวิทยา กิตติศรีวรรณ	ผอ.โรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม
นางธิไพวรรณ จันดาวงศ์	ครู ค.ศ. ๓ โรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม
น.ส.ลักขณา วงศ์อินพ้อ	ครู ค.ศ. ๑ โรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม
น.ส.วรารณ ปาจะ	ครู ค.ศ. ๑ โรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม
นายสิทธิพงษ์ ภูศรี	ครู โรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองหนองเค็ม
น.ส.อภิรดี ทุมโยมา	ครูผู้ช่วยโรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม
น.ส.เนตรนพิศ คตจำปา	ครูผู้ช่วยโรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม
น.ส.พัชราภรณ์ รมศรีภู	ครูสอนเด็กพิเศษ (LD)
น.ส.อุไรวรรณ ขำประเทศ	ครูอัตราจ้างโรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม

รายชื่อนักเรียนที่มาให้ข้อมูล

ด.ญ.พัทธิญา วระโงน	นักเรียนชั้น ป.๖
ด.ญ.ศิริลักษณ์ มั่นทอง	นักเรียนชั้น ป.๖
ด.ญ.จุฑามาศ วรโกราช	นักเรียนชั้น ป.๖
ด.ช.ประมุข ลาตมูณี	นักเรียนชั้น ป.๖
ด.ช.ณัฐวัตร ศรีบริบูรณ์	นักเรียนชั้น ป.๖
ด.ช.พิสิทธิ์ วรแก้วเมือง	นักเรียนชั้น ป.๖
ด.ช.นิชากร วรจันทร์เมือง	นักเรียนชั้น ป.๕
ด.ญ.ศุภิสรา ทูลชัย	นักเรียนชั้น ป.๕
ด.ญ.กัณตา ระแสนพรหม	นักเรียนชั้น ป.๕
ด.ญ.อนงค์ มะอินทร์	นักเรียนชั้น ป.๕
ด.ญ.สุนิสา ภูรัพพา	นักเรียนชั้น ป.๕
ด.ญ.วิไลวรรณ วรทัต	นักเรียนชั้น ป.๕
ด.ญ.ขวัญธิษา นามจันทร์	นักเรียนชั้น ป.๕
ด.ญ.สุดารัตน์ วรวิชา	นักเรียนชั้น ป.๔
ด.ญ.ปิยะดา ระแสนพรหม	นักเรียนชั้น ป.๔

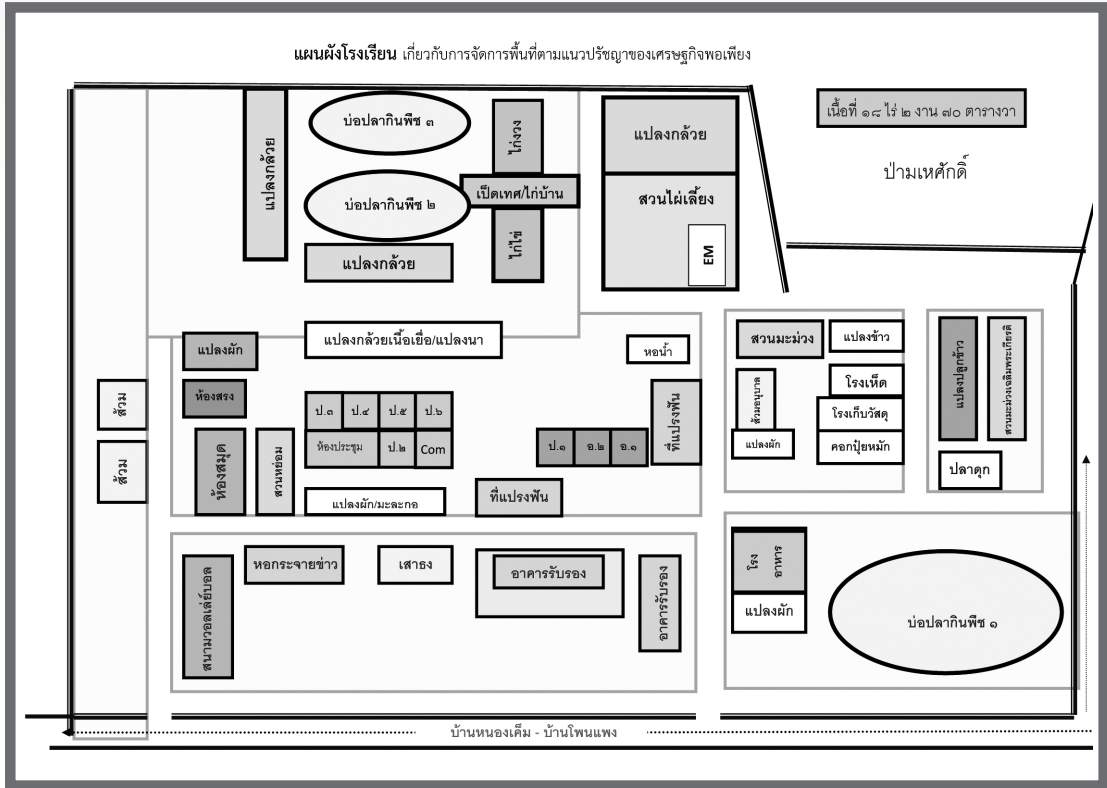

แผนที่โรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม

เส้นทางที่ไปจากตัวจังหวัดสกลนคร

ผังโรงเรียน เกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

คณะทำงาน

ที่ปรึกษา

กรมวังผู้ใหญ่ (ว่าที่ร้อยตรี กิตติ ชันธมิตร)

เลขาธิการสภาการศึกษา (ดร.สุทธศรี วงษ์สมาน) (๑๗ เมษายน - ๓๐ กันยายน ๒๕๕๘)

เลขาธิการสภาการศึกษา (ดร.กมล รอดคล้าย) (๑ ตุลาคม ๒๕๕๘ - ปัจจุบัน)

รองเลขาธิการสภาการศึกษา (ดร.พิษณุ ตุลสุข)

รองเลขาธิการสภาการศึกษา (นางทิพย์สุดา สุเมธเสนีย์)

ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ (นางสาวสมรชนีกร อ่องเอิบ)

ผู้รับผิดชอบโครงการ

นายวิรัช ตาแก้ว

หัวหน้ากลุ่มนโยบายด้านส่งเสริมการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา
และการเรียนรู้ตลอดชีวิต สกศ.

นางประวีณา อัสโย

นักวิชาการศึกษานานาชาติพิเศษ สกศ.

คณะนักวิจัย

ดร.สุวัฒน์ เงินฉ่ำ

เลขาธิการมูลนิธิเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย

ผศ.ดร.เลขา ปิยะอัจฉริยะ

กรรมการมูลนิธิเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย

ผศ.ดร.ทัศน์ีย์ ไพฑูรย์พงษ์

อดีตรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

รศ.ดร.กฤษณี คำชาย

อดีตคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ผศ.ดร.สุชีรา มะหิเมือง

อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

รายชื่อผู้ถอดบทเรียน

ผู้เขียน และเก็บรวบรวมข้อมูล

ผศ.ดร. ทัศน์ีย์ ไพฑูรย์พงษ์

อดีตรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ผู้เก็บรวบรวมข้อมูล

ดร. สุวัฒน์ เงินฉ่ำ

เลขาธิการมูลนิธิเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย

นางสาวสมปอง สมญาติ

นักวิชาการศึกษานานาชาติพิเศษ สกศ.

นางประวีณา อัสโย

นักวิชาการศึกษานานาชาติพิเศษ สกศ.

จัดทำต้นฉบับและประสานการจัดพิมพ์

นางประวีณา อัสโย

นักวิชาการศึกษานานาชาติพิเศษ สกศ.

นางสาวสุภาพร แข่งสมุทร

นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ สกศ.

